

Política Lingüística i minories nacionals a Romania

per Sergiu Constantin

Resum

Els principis bàsics de la política lingüística romanesa pel que fa a les minories nacionals s'han estipulat a la Constitució i a les lleis especials. Tot i que és massa aviat per declarar-la un model, es pot considerar un exemple de bona pràctica d'un assumpte molt delicat. Després d'una breu presentació dels antecedents, el document analitza les característiques principals de la política lingüística de les minories a Romania des d'una perspectiva legal, tracta amb profunditat les lleis constitucionals i nacionals que regulen l'estatus de la llengua oficial, l'educació en la llengua minoritària, l'ús de la llengua minoritària en l'Administració pública i en les forces policials, la llengua minoritària i els mitjans de comunicació de masses. Per completar la imatge abans d'extreure les conclusions possibles sobre la situació actual, s'afegeixen diverses consideracions sobre l'estat de la minoria gitana.

Sumari

1. Introducció
2. Breu visió general de la qüestió de les minories a Romania durant la darrera dècada
3. El marc legal de la política lingüística romanesa
 3. 1 La Constitució de 1991 i les esmenes constitucionals de 2003
 3. 2 Drets lingüístics i educació
 3. 3 Drets lingüístics, Administració pública i forces policials
 3. 4 Drets lingüístics i mitjans de comunicació
4. Minoria d'ètnia gitana
5. Conclusions
6. Bibliografia

1. Introducció

S'afirma que la política lingüística pel que fa a les minories nacionals a Romania continua essent una qüestió de negociació política, tot i que els seus principis bàsics ja es van establir a la Constitució i a les lleis especials. Sóc del parer que és massa aviat per declarar-la una "història triomfal" com els agrada fer als polítics, però tanmateix es pot considerar un exemple de bona pràctica d'una qüestió molt delicada, en un país i en una regió geogràfica on la qüestió de les minories ha representat sempre una patata calenta. Caldria destacar el fet que una pressió combinada de la Unió Europea, l'OTAN, el Consell d'Europa i els representants polítics de la minoria hongaresa ha demostrat ser decisiva a l'hora de convèncer la classe política romanesa per acceptar reformes pel que fa als drets de les minories en general. És evident que durant la darrera dècada s'han pres algunes mesures legislatives i institucionals nacionals per raons polítiques pragmàtiques i no perquè els polítics locals desitgessin controlar el problema. L'OTAN i el fet de ser membre de la UE també depèn de criteris polítics i aquesta condició va fer que la qüestió de les minories nacionals fos prioritària en l'agenda governamental. Malauradament, Romania encara no compta amb una llei marc pel que fa a les minories nacionals, però el que és prou cert és que la situació dels drets de les minories és molt diferent de com era fa deu anys. Per altra banda, no hauríem d'oblidar que l'èxit de les lleis no solament depèn de les seves paraules, sinó principalment de la seva implementació correcta i puntual.

Quines són les característiques principals de la política lingüística romanesa? Respondré aquesta pregunta basant-me en la classificació de polítiques lingüístiques feta per Kymlicka i Patten,¹ que les van estructurar per mitjà de la distinció entre: "(1) drets de tolerància versus drets orientats a la promoció; (2) règims de drets de normes i adaptació versus règims de drets de les llengües oficials; (3) règims de drets personals versus règims de drets territorials; (4) drets individuals versus drets col·lectius." Els drets de tolerància permeten que els individus utilitzin la llengua que vulguin en la vida privada mentre que els drets orientats a la promoció signifiquen que els individus poden utilitzar les llengües minoritàries en l'esfera pública –l'Administració, els tribunals i el sistema educatiu. La política lingüística romanesa es caracteritza tant pels drets de tolerància com pels drets de promoció. El "règim de normes i adaptació" és aquell en què la llengua de la majoria juga un paper principal i s'utilitza normalment en tots els sectors de la societat però, en què les llengües minoritàries també es poden utilitzar, amb condicions específiques, en la relació amb les institucions públiques.

En el "règim de llengües oficials", hi ha diverses llengües declarades oficials i qualsevol servei públic es pot rebre en qualsevol d'aquestes llengües que gaudeixi del mateix estatus legal. S'afirma que Romania compta amb una política lingüística de "normes i adaptació". El principi de personalitat implica que els ciutadans poden gaudir de drets lingüístics, segons la llei, visquin on visquin del país. Contràriament, segons el principi de territorialitat, els drets lingüístics estan relacionats amb diverses àrees territorials del país. És inqüestionablement cert que a Romania s'aplica el principi de personalitat. La discussió entre els drets individuals i col·lectius és una discussió clàssica i no necessita més explicacions. Segurament la realitat és que a Romania les autoritats rebutgen fermament el concepte de "drets col·lectius". Tot i que alguns representants de la minoria hongaresa, per exemple, parlen sovint de drets col·lectius, aquests drets no existeixen oficialment, sinó que són drets lingüístics individuals que exerceixen conjuntament les persones que pertanyen a minories nacionals.

L'objectiu d'aquest document és analitzar les característiques principals de la política lingüística de les minories a Romania des d'una perspectiva legal. Per això, l'atenció se centrarà en els drets lingüístics que el marc legal existent garanteix a les minories nacionals. Per entendre millor la qüestió, a la primera part del document he considerat necessari presentar breument el context de la qüestió dels drets de les minories a Romania durant la darrera dècada. La segona part tracta amb profunditat les lleis constitucionals i nacionals que regulen l'estatus de la llengua oficial, l'educació en la llengua minoritària, l'ús de la llengua minoritària en l'Administració pública i en les forces policials, la llengua minoritària i els mitjans de comunicació de masses. La tercera part està reservada a diverses consideracions relacionades amb la situació de la minoria d'ètnia gitana. A l'última part es perfilen les conclusions.

2. Breu visió general de la qüestió de les minories a Romania durant la darrera dècada

L'última fase del sistema comunista a Romania es va caracteritzar per un virulent discurs nacionalista i els seus efectes negatius van ser visibles durant molt temps després del derrocament del règim dictatorial el desembre de 1989. Des dels primers dies de llibertat, la qüestió de les minories va esdevenir una bomba de rellotgeria. Oficialment la minoria més nombrosa del país, els hongaresos,² va ser el primer grup minoritari que va reclamar drets específics. A Transilvània, aquesta minoria ha reclamat immediatament l'educació en la llengua materna a tots els nivells i la segregació de les escoles basant-se en criteris ètnics.

¹ W. Kymlicka and A. Patten: "Language Rights and Political Theory: Context, Issues and Approaches" in W. Kymlicka & A. Patten (editors), *Language Rights and Political Theory*, Oxford University Press, 2003, p. 26.

² Resultats oficials del Cens de 2002: població total 21.698.181 persones; romanesos: 19.409.400 (89,5%), hongaresos: 1.434.377 (6,6%), gitanos: 535.250 (2,5%), ucraïnesos: 61.091 (0,3%), alemanys: 60.088 (0,3%), russos lipovans: 36.397 (0,2%), turcs: 32.596 (0,2), tàtars: 24.137 (0,1%), serbis: 22.518 (0,1%), eslovacs 17.199 (0,1). Les altres minories nacionals representen menys del 0,1% de la població. Els representants gitanos i les ONG dels Drets Humans consideren irrealistes les dades oficials pel que fa a aquest grup ètnic. S'afirma que el nombre real de gitanos és superior a 535.250 persones, però això no es reflecteix a les estadístiques perquè hi ha gitanos que declaren formar part del grup ètnic romanès o hongarès.

Els romanesos han reaccionat contundentment contra aquestes peticions, ja que les consideren els primers passos d'un moviment revisionista hongarès. La tensió va arribar a ser fulminant a Transilvània i el pitjor escenari es va fer realitat el març de 1990 a la ciutat de Targu-Mures (Marosvasarhely en hongarès) on va sorgir l'odi ètnic. Els romanesos i els hongaresos s'enfrontaven els uns als altres i la gent moria als carrers. Per sort el conflicte violent va ser curt, però el trauma que va crear ha fet créixer la desconfiança històrica mútua entre la majoria i la minoria hongaresa.

S'afirma que durant els sis anys posteriors, en l'àmbit oficial, gairebé no s'ha fet res pel que fa als drets de les minories. A més, el partit nacionalista Partit Romania Mare (PRM) feia coalició amb el partit al poder. El desembre de 1991, per mitjà d'un referèndum, es va aprovar la nova Constitució que declara que "Romania és un Estat Nacional indivisible, unitari, independent i sobirà" (Article 1), però l'Estat reconeix i garanteix el dret a la preservació, el desenvolupament i l'expressió de la identitat religiosa, lingüística, cultural i ètnica de les persones que pertanyen a minories nacionals." (Article 6)³

L'any 1991, el Parlament va aprovar la Llei núm. 69/1991 d'administració pública, que no reflectia totes les expectatives de les minories nacionals i que ha estat molt criticada per l'elit política hongaresa d'origen ètnic. Només contenia dues disposicions relacionades amb les llengües minoritàries: l'Article 30 que estipulava que les decisions del Consell local es fessin públiques també en les llengües minoritàries en les unitats administratives i territorials on visqués un nombre significatiu de persones que formen part de minories nacionals, i l'Article 54 que permetia que les persones de les minories utilitzessin la seva llengua materna, oralment i per escrit, amb les autoritats de l'Administració pública amb la condició d'adjuntar una traducció dels documents en romanès, a més d'utilitzar els serveis d'un traductor. El dret més important que van obtenir les minories a principis dels anys 90 va ser la representació al Parlament.

La Llei núm. 68/1992 de l'elecció de la Cambra dels Diputats i del Senat garantia el mandat d'un diputat per cada minoria nacional, amb certes condicions. L'Article 4(1) de la Llei núm. 68/1992 disposa que "les organitzacions constituïdes legalment per ciutadans que pertanyen a minories nacionals que a les eleccions no obtinguin com a mínim un escó a la Cambra de Diputats o al Senat tindran dret a ocupar un escó a la Cambra de Diputats, segons l'Article 59 paràgraf (2) de la Constitució, sempre que el percentatge del seu vot sigui com a mínim el 5% de la mitjana del repartiment vàlid dels vots a tot el país per a l'elecció d'un diputat."

L'any 1993 es va crear un Consell per a les Minories Nacionals format per representants de les minories nacionals i funcionaris dels ministeris. Es tractava només d'un òrgan consultiu i la seva manca de poders va marcar la seva activitat, que es pot titllar de molt discreta. Romania va esdevenir membre del Consell d'Europa el 7 d'octubre de 1993, va signar la Convenció Marc per a la Protecció de les Minories Nacionals l'1 de febrer de 1995 i la va ratificar l'11 de maig de 1995.

Després d'aquesta mesura positiva es va produir un retrocés. Els representants de les minories nacionals, especialment els hongaresos, han criticat durament la Llei d'educació núm. 84 pel que fa a el format adoptat pel Parlament el juliol de 1995, que contenia disposicions restrictives en relació amb els drets de les minories, que es van eliminar uns anys més tard.

Per altra banda, el 22 de juny de 1995 Romania va presentar la seva sol·licitud d'ingrés a la UE. El febrer de 1995 va entrar en vigor l'Acord Europeu i es va establir una associació entre la Comunitat Econòmica Europea i els seus Estats Membres, d'una banda, i Romania, de l'altra. En el preàmbul es destaca la "necessitat de continuar i completar, amb l'ajuda de la Comunitat, la transició de Romania cap a un nou sistema polític i econòmic que respecti l'estat de dret i els drets humans, inclosos els drets de les persones que pertanyen a minories".

³ La Constitució es va adoptar en la sessió de l'Assemblea Constituent de 21 de novembre de 1991. Es va publicar en el Butlletí Oficial de Romania, Part I, Núm. 233 de 21 de novembre de 1991, i va entrar en vigor després de ser aprovada per mitjà del referèndum nacional de 8 de desembre de 1991.

El novembre de 1996, els partits de l'oposició van guanyar les eleccions parlamentàries i van convidar l'organització política de la minoria hongaresa a unir-se a la nova coalició de govern. L'Aliança Democràtica d'Hongaresos de Romania (d'ara endavant DAHR, de les sigles en anglès) va acceptar el pacte polític proposat i així, per primera vegada a la història romanesa, es van nomenar ministres al Govern que representaven els interessos de la minoria hongaresa. Un d'ells va ser el Ministre delegat pel Primer Ministre per a les minories nacionals, la funció del qual era coordinar el nou Departament per a la Protecció de les Minories Nacionals creat el febrer de 1997. Aquest moment va marcar el principi d'una nova era per a les minories nacionals a Romania per l'onada de canvis legislatius i institucionals que va comportar, ja que es va iniciar un procés de restitució de la propietat immobiliària estatal que pertanyia a les minories nacionals.⁴ A més, per tal de proporcionar drets lingüístics a les minories es van esmenar les lleis d'administració pública i d'educació per mitjà d'Ordenances d'Urgència del Govern.⁵ Es va crear la Institució de l'Ombudsman⁶ (el Defensor del Poble) i, com a primícia a l'Europa Central i Oriental, va entrar en vigor una llei marc d'antidiscriminació.⁷

Després de les eleccions del 2000, tot i que el DAHR no va entrar en una coalició de govern, va fer un pacte polític amb el partit al poder. El Punt 8 de l'Acord de cooperació entre el Partit Democràcia Social i l'Aliança Democràtica d'Hongaresos a Romania l'any 2002 estipula que "(...) els dos partits polítics continuaran concedint prioritat a la protecció de les minories nacionals i al desenvolupament institucional i legislatiu de les seves qüestions". Les condicions per garantir el dret a expressar lliurement la preservació i el desenvolupament de la identitat ètnica es continuaran ampliant per a tots els ciutadans romanesos que pertanyen a minories nacionals, per tal que puguin manifestar-se en àrees de la vida pública, educativa, religiosa i cultural. Es parlarà especial atenció en les qüestions de les comunitats minoritàries a les localitats en què la seva proporció sigui petita en comparació amb la població majoritària". A canvi del suport polític del DAHR al Parlament i a nivell local es van prendre mesures addicionals a favor de les minories nacionals. Un dels moments més importants va ser el vot parlamentari de la nova Llei d'administració pública núm. 215/2001, que permet l'ús de les llengües minoritàries en les unitats administratives i territorials en què una minoria representi com a mínim el 20% de la població.

En la mateixa direcció, l'any 2001 es va crear el Consell Nacional Contra la Discriminació, un òrgan especialitzat en la implementació del principi d'igualtat i l'execució de la legislació de no-discriminació.⁸ L'any 2002 es van incloure disposicions pel que fa als drets lingüístics a la nova Llei relacionada amb l'estatus dels policies i la nova Llei d'audiovisuals⁹ tot i les tensions a la vida política romanesa que va comportar l'aprovació del Parlament hongarès de la controvertida Llei d'estatus¹⁰ a favor de les minories hongareses als països veïns tret d'Àustria, un estat membre de la UE on les disposicions de la Llei hongaresa no s'haurien pogut aplicar pel seu efecte discriminatori¹¹. L'octubre de 2003 es va esmenar la Constitució Romanesa i l'ús de la llengua materna, tant en l'Administració pública com als Tribunals i amb les condicions estipulades a les lleis orgàniques específiques, es va convertir en un principi constitucional.¹²

⁴ Per exemple, l'Ordenança d'Urgència del Govern núm. 13/1998 pel que fa a la restitució d'algunes propietats immobiliàries que pertanyien a les comunitats de ciutadans que pertanyen a les minories nacionals de Romania. Totes les lleis romaneses i les decisions del Tribunal Constitucional que s'esmenten en aquest document estan disponibles *on-line*, en anglès, al Sistema d'Informació dels Drets de les Minories (base de dades del MIRIS) <<http://www.eurac.edu/miris>> [consultada el 24 de maig de 2004].

⁵ Ús de la llengua minoritària en l'Administració pública i educació per mitjà de la llengua materna a tots els nivells.

⁶ Llei núm. 35/1997 pel que fa a l'organització i el funcionament del Defensor del Poble – l'Ombudsman.

⁷ Ordenança del Govern núm. 137/2000 pel que fa a la Prevenció i el Càstig de Totes les Formes de Discriminació (tal com modifica la Llei núm. 48/2002).

⁸ Decisió Governamental núm. 1194/201 pel que fa a l'Organització i el Funcionament del Consell Nacional Contra la Discriminació.

⁹ Llei núm. 360/2002 referent a l'estatus dels policies i Llei núm. 504/2002 de l'audiovisual.

¹⁰ Llei LXII de 19 de juny de 2001 pel que fa als hongaresos que viuen als països veïns.

¹¹ Sergiu Constantin: "The Hungarian Status Law on Hungarian Living In Neighboring Countries", in *European Yearbook of Minority Issues*, Volume 1, 2001/2, p. 593-623.

¹² Articles 120 i 128 de la Constitució romanesa, reeditats amb els noms actualitzats i els articles reenumerats.

Durant la darrera dècada es van fer públics i es van debatre com a mínim cinc esborranys de llei pel que fa a les minories nacionals però cap d'ells no va rebre el suport polític i públic necessari per ser inclòs a l'agenda parlamentària. Una altra qüestió que continua oberta és la ratificació de la Carta Europea per a les Llengües Regionals o Minoritàries. Les disputes polítiques sorgides durant un any electoral van bloquejar un esborrany de la llei de ratificació elaborat l'any 2000 per l'antic Departament per a la Protecció de les Minories Nacionals. Sembla que l'actual Govern també prepara un esborrany de la llei de ratificació però, des del meu punt de vista, crec que aquest any no es farà res concret perquè els polítics tornen a estar enfeïnats amb les eleccions. El més probable és que la Carta no sigui una prioritat.

3. El marc legal de la política lingüística romanesa pel que fa a les minories nacionals

3. 1 La Constitució de 1991 i les esmenes constitucionals de 2003

S'afirma que el format de la Constitució Romanesa adoptat l'any 1991 no va satisfer les expectatives de la gran minoria hongaresa. Els representants de la minoria d'ètnia gitana i d'altres minories petites del país van adoptar una posició bastant neutral pel que fa als principis constitucionals relacionats amb els seus drets. Crec que sense estar del tot satisfets de les disposicions establertes a la Constitució i sent conscients de la seva manca absoluta de poder polític, simplement van acceptar les normes proposades per la majoria. Per altra banda, és evident que els interessos de la minoria d'ètnia gitana i d'altres minories petites no sempre s'assemblen als objectius de la minoria hongaresa. Mentre que els representants hongaresos, per exemple, es van oposar des del començament a la inclusió del principi d'"Estat Nació" a la Constitució, els representants d'altres minories no ho van considerar realment important.

L'Article 1 declara que Romania és un Estat Nació indivisible, unitari, independent i sobirà. i l'Article 4, Unitat del poble i igualtat entre els ciutadans, declara que és la pàtria de tots els seus ciutadans sense cap mena de discriminació per raons de raça, nacionalitat, origen ètnic, llengua, religió, sexe, opinió, afiliació política, propietat o origen social. L'any 2003 no es van esmenar aquestes disposicions.

El primer paràgraf de l'Article 6 "Dret a la identitat" reconeix i garanteix el dret de les minories nacionals a preservar, desenvolupar i expressar la seva identitat ètnica, cultural, religiosa i lingüística, però el segon paràgraf deixa clar que les mesures de protecció preses per l'Estat romanès pel que fa al primer paràgraf hauran de complir els principis d'igualtat i no-discriminació en relació amb altres ciutadans romanesos.

Com ja s'ha observat durant la darrera dècada, una aplicació molt rígida del segon paràgraf podria suposar un obstacle a l'hora de millorar la situació dels gitanos. En el seu moment va quedar clar que per la seva situació concreta, l'Estat hauria d'adoptar mesures especials per a la minoria gitana en àmbits com ara l'educació, per exemple. Malgrat aquesta situació, l'any 2003 no es va canviar l'article.

Per altra banda, l'Article 13 declara el romanès com a llengua oficial i el paràgraf 3 de l'Article 32, Dret a l'educació, garanteix a les persones que pertanyen a minories nacionals el dret d'aprendre la seva llengua materna i de ser educats en aquesta llengua segons les condicions establertes a la Llei orgànica de l'educació. L'any 2003 no es van esmenar aquestes disposicions.

L'Article 62, Elecció de les Cambres (Article 59 abans de les esmenes) representa una disposició molt interessant perquè crec que, en certa manera, es pot considerar una forma d'acció afirmativa a favor de les minories nacionals pel que fa a la representació al Parlament. El paràgraf 2 estipula que "les organitzacions dels ciutadans que pertanyen a minories nacionals que no obtinguin el nombre de vots per ser representats al Parlament, tenen dret a un escó de diputat cadascuna, segons les condicions de la llei electoral. Els ciutadans d'una minoria nacional tenen dret a ser representats només per una organització." Aquesta garantia constitucional que ha assegurat la representació de les minories nacionals a tots els Parlaments no ha experimentat cap canvi.

L'Article 73 (antic Article 72 del format de 1991) referent a les classes de lleis aprovades pel Parlament es va esmenar per incloure actualment "l'estatus de les minories nacionals a Romania" com a assumpte que cal regular per mitjà d'una llei orgànica.

L'any 2003, una de les esmenes més importants per a les minories va ser la introducció d'un nou paràgraf de l'Article 120 (antic Article 119 del format de 1991) que permet l'ús de la llengua minoritària en l'Administració pública. El principi constitucional és que "(...) a les unitats territorials i administratives on els ciutadans que pertanyen a una minoria nacional tenen un pes significatiu, es farà una disposició per a l'ús oral i escrit de la llengua d'aquella minoria nacional en les relacions amb les autoritats de l'Administració pública local i els serveis públics descentralitzats, segons les condicions que estipula la llei orgànica"

Per acabar, voldria fer referència a una esmena important pel que fa a l'ús de la llengua minoritària als tribunals. L'Article 127, dret a disposar d'un intèrpret, del format de 1991 estipula que "els ciutadans que pertanyen a minories nacionals, així com les persones que no poden entendre ni parlar el romanès tenen dret a tenir coneixement de totes les lleis i arxius del cas, a parlar davant del tribunal i a formular conclusions per mitjà d'un intèrpret; en els judicis penals, aquest dret es concedirà de manera gratuïta." Després de l'any 2003, l'antic article 127 es va convertir en el nou Article 128 anomenat Ús de la llengua materna i d'un intèrpret al Tribunal, que conté diferents disposicions pel que fa als ciutadans romanesos que pertanyen a minories nacionals que "tenen dret a expressar-se davant dels tribunals de justícia en la seva llengua materna, segons les condicions de la llei orgànica. Les vies per exercir [aquest dret] inclou l'ús d'intèrprets o de traduccions, s'estipularà de tal manera que no impedeixi la correcta administració de justícia i no impliqui unes despeses addicionals per a les persones interessades."

També val la pena esmentar el fet que l'any 2003 es va presentar un nou títol d'"integració Euroatlàntica".¹³ No es poden sotmetre a revisió les disposicions de la Constitució pel que fa al caràcter indivisible, unitari, independent i nacional de l'Estat romanès, la forma republicana del govern, la integritat territorial, la independència de justícia, el pluralisme polític i la llengua oficial.¹⁴

3. 2 Drets lingüístics i educació

La llei d'educació núm. 84/1995 es va esmenar per mitjà de l'Ordenança d'Urgència del Govern núm. 36/1997 per tal de millorar el marc legislatiu de l'educació per a les minories nacionals. El Parlament va aprovar aquelles esmenes dos anys més tard (Llei núm. 151/1999) i la nova versió de la llei es va reeditar al Butlletí Oficial núm. 606 de 10 de desembre de 1999. Tot el capítol XII de la llei (Article 118-126) tracta de l'Educació de les persones que pertanyen a minories nacionals. El principi diu que les persones que pertanyen a minories nacionals tenen dret a estudiar i a ser instruïts en la seva llengua materna, a tots els nivells i en totes les formes d'educació on es demani adequadament (Article 118). Així doncs, sempre que es demani i es tinguin en compte les necessitats locals, es poden crear grups, classes, departaments o unitats escolars on s'ensenyi en les llengües de les minories nacionals sense que això vagi en detriment de l'aprenentatge i l'ensenyament de la llengua oficial (Article 119). En l'article següent, els legisladors van controlar detalladament l'ensenyament del romanès a les escoles on s'ensenyava per mitjà de llengües minoritàries (a les escoles primàries, la llengua i la literatura romaneses s'ensenyaran d'acord amb els plans d'estudis i els llibres de text creats especialment per a la minoria respectiva; al primer període de l'escola secundària ("Gimnasial" segons el sistema educatiu romanès i que comprèn des dels 10(11) anys fins als 14(15) anys), la llengua i la literatura romaneses s'ensenyaran d'acord amb els mateixos plans d'estudis que els que s'utilitzen en els nivells on s'ensenyava en romanès, però amb llibres de text especials; al segon període de l'escola secundària (que comprèn des dels 14(15) anys fins als 18(19) anys), els plans d'estudi i els llibres de text de llengua i literatura romaneses seran idèntics als dels nivells on s'ensenyava en romanès). El mateix article especifica els termes i les condicions per l'ensenyament d'unes altres dues assignatures importants que es poden considerar delicades en les relacions interètniques: història i geografia. A les escoles primàries on s'ensenyava en les llengües de les minories nacionals, la història dels romanesos i la geografia de Romania s'ensenyaran en aquestes llengües, d'acord amb els mateixos plans d'estudis i llibres de text que els que s'utilitzen en els nivells on s'ensenyava en romanès; és obligatori transcriure i

¹³ Nous Articles 148 i 149.

¹⁴ No es va canviar l'Article 152 de la Constitució (antic Article 148 del format de 1991).

adquirir la toponímia romanesa i els noms propis romanesos. Al *Gimnasial* i a l'escola secundària, la història dels romanesos i la geografia de Romania s'ensenyaran en romanès, d'acord amb els mateixos plans d'estudi i els mateixos llibres de text que els que s'utilitzen en els nivells d'ensenyament en romanès. Els exàmens d'aquestes dues assignatures, història dels romanesos i geografia de Romania, es portaran a terme en la llengua en què s'hagi estudiat l'assignatura.

Per una altra banda, al *Gimnasial*, si es demana, es pot introduir una assignatura anomenada Història i tradicions de les minories nacionals, que s'ensenyarà en la llengua materna dels alumnes (Article 120 paràgraf 4). A més, als alumnes que pertanyen a minories nacionals que assisteixen a les escoles on s'ensenyava en romanès se'ls concedirà, sempre que ho sol·licitin, la possibilitat d'estudiar com a assignatures escolars la llengua i la literatura de la llengua materna, així com la història i les tradicions de la minoria nacional respectiva (Article 121).

La Llei estipula, a més, que en l'educació pública superior especialitzada, en la secundària i en la formació professional on la formació de l'especialitat s'imparteix en la llengua materna, és obligatori adquirir també la terminologia especial de la llengua romanesa (Article 122) però s'emfasitza el principi segons el qual, a tots els nivells educatius, els exàmens d'accés i de graduació es portaran a terme en la llengua en què s'ha estudiat l'assignatura en qüestió (Article 124).

En un altre ordre de coses, l'Article 123 representa una disposició molt important especialment per a la minoria hongaresa perquè tracta d'assumptes relacionats amb l'educació en l'àmbit universitari. Des de la caiguda del comunisme, els representants de la minoria hongaresa van sol·licitar sempre la necessitat d'establir una Universitat Estatal específica on s'ensenyés en les llengües hongareses. Una proposta va ser tornar a escindir la universitat multicultural Babes-Bolyai¹⁵ de Cluj (Kolozsvár en hongarès) existent en dues universitats diferents, però no es va arribar a cap acord i sembla que no hi ha cap possibilitat de posar en pràctica una solució d'aquest tipus. El paràgraf 1 de l'Article 123 estipula que a les institucions educatives superiors dirigides per l'Estat es poden crear grups, departaments, universitats i facultats on s'ensenyi per mitjà de la llengua minoritària, sempre que se sol·liciti i compleixi la llei. En aquest cas, s'hauran de garantir les condicions necessàries per tal d'adquirir la terminologia especialitzada en romanès. Es poden crear institucions multiculturals educatives superiors sempre que se sol·liciti i es compleixi la llei. Les llengües d'ensenyament es determinaran a la llei de base. Emparant-se en aquestes disposicions (incloses a la Llei per mitjà d'esmenes de l'Ordenança d'Urgència del Govern núm. 36/1997), el juliol de 1998 el Govern va aprovar el Decret Governamental núm. 378/1998 pel que fa a la creació del Comitè d'Avaluació per la fundació de la Universitat Estatal on s'ensenyi en llengua hongaresa. Per raons polítiques, aquesta iniciativa no va progressar però aviat va sorgir una nova idea: una Universitat multicultural estatal amb ensenyament en hongarès i en alemany. El pas que va donar el Govern cap a aquesta nova direcció va ser el primer i l'únic que s'ha produït fins ara. L'octubre de 1988 va entrar en vigor el Decret Governamental núm. 687/1998 pel que fa a l'inici del procés de creació de la Universitat Multicultural Estatal "Petofi-Schiller", amb l'hongarès i l'alemany com a llengües educatives. La combinació de diversos factors com ara la manca de voluntat política, les disputes internes en la coalició de govern, el nou període d'eleccions i el nou Govern al poder va fer que no es prenguessin mesures addicionals. La qüestió continua oberta tot i que darrerament no ha estat al capdamunt de l'ordre del dia de les discussions entre els representants hongaresos i el Govern.

El paràgraf 2 de l'Article 123 declara que "les persones que pertanyen a minories nacionals tindran dret a crear i gestionar les seves pròpies institucions privades d'educació superior segons la llei". Això ja ho va aconseguir la minoria hongaresa, que va crear les seves pròpies institucions educatives privades a nivell universitari. La Universitat Sapientia es va crear l'any 2001 com a universitat privada i independent en llengua hongaresa que disposa de quatre

¹⁵ La Universitat Babes-Bolyai es va crear durant el període comunista per mitjà de la fusió de la Universitat Babes (ensenyament en romanès) i la Universitat Bolyai (ensenyament en hongarès). Actualment, la Universitat Babes-Bolyai ofereix programes d'estudi complerts en romanès (101 especialitzacions), hongarès (49 especialitzacions) i alemany (13 especialitzacions) i compta amb prop de 40.000 estudiants agrupats en 19 facultats. Vegeu <<http://www.ubbcluj.ro>> [consultada el 24 de maig de 2004].

campus a Transilvània: Cluj (Kolozsvár), Targu Mures (Marosvasarhely), Miercurea-Ciuc (Csíkszereda) i Oradea (Nagyvarad). El darrer campus funciona actualment com a institució diferenciada en llengua hongaresa coneguda amb el nom d'Universitat Cristiana Partium.

Finalment, l'Article 126 de la Llei d'educació permet la representació proporcional del personal docent que pertany a minories nacionals en els consells directius de les unitats educatives i de les institucions amb classes, departaments i grups que ensenyen en les llengües de les minories nacionals, d'acord amb la seva competència professional. El Tribunal Constitucional va impugnar aquelles disposicions legals referents a l'educació en llengües minoritàries, però el jutge va declarar l'objecció d'anticonstitucionalitat. En la seva Decisió núm. 114, de 20 de juliol de 1999, pel que fa a la constitucionalitat de la Llei per l'aprovació de l'Ordenança d'Urgència del Govern núm. 36/1997 per la modificació i conclusió de la Llei d'Educació núm. 84/1995, el Tribunal va mantenir que "el text legal que ara es critica titllant-lo d'anticonstitucional ha garantit a les minories nacionals un accés més ampli a diversos nivells i formes d'educació. La possibilitat de crear institucions educatives superiors en les llengües de les minories nacionals, així com de crear institucions multiculturals d'educació superior no discrimina els altres ciutadans romanesos, sinó que, al contrari, pretén garantir la igualtat dels ciutadans que pertanyen a les minories nacionals amb els membres d'etnicitat romanesa, pel que fa a l'existència d'un marc institucional adequat en l'àmbit de l'educació."

En l'Opinió referent a l'Informe Estatal Romanès pel que fa al Primer Cicle de Control (fet públic el 10 de gener de 2002), el Comitè Consultiu de la Convenció Marc per a la Protecció de les Minories Nacionals va acollir les noves normes legals de la política lingüística de les minories nacionals però també va advertir que "la pauta d'algunes minories segueix sent una manca de llibres de text en llengua minoritària i de mestres qualificats, especialment d'armenis, croates, polonesos, serbis, eslovacs, turcs i tàtars. Això fa que les escoles amb nens de minories nacionals ho tinguin més difícil per oferir un nivell de plena educació com el que es dona a les escoles romaneses. Tot i que hi ha molts altres factors que afecten la seva decisió, aquest fet pot dissuadir els pares de portar els seus fills a les escoles on la majoria de les assignatures s'ensenyen en llengua minoritària. El Comitè Consultiu considera que s'hauria de revisar aquest assumpte per tal de proporcionar els llibres de text i els mestres necessaris a les minories esmentades."

Dins del Ministeri d'Educació, Investigació i Joventut hi ha una Oficina de Direcció General per a l'educació en les llengües de les minories nacionals i l'accés a l'educació. Segons l'Informe Governamental de l'any 2003 anomenat *La dimensió de l'educació per a les minories nacionals a Romania*,¹⁶ l'any escolar 2002-2003 hi va haver 208.146 alumnes que van estudiar en les 7 llengües natives en 2.648 unitats i departaments escolars preuniversitaris. Pel que fa a l'educació superior, 30.684 estudiants d'origen ètnic van estudiar en més de 20 centres universitaris de Romania (25.762 hongaresos, 1.881 alemanys i 3.041 d'altres minories nacionals). L'informe també destaca que Romania disposa actualment de tres tipus d'educació per a les minories nacionals: estructures educatives amb ensenyament en llengua materna, estructures educatives amb ensenyament parcial en llengua materna, i estructures educatives amb ensenyament en romanès i l'estudi de la llengua materna. L'Informe Ordinari de la Comissió Europea pel que fa al progrés de Romania cap a l'adhesió (novembre de 2003) esmenta que "pel que fa a l'ús de les llengües minoritàries, l'any acadèmic 2002-2003 es va produir una lleugera disminució en el nombre d'unitats educatives en llengua materna i en el nombre d'estudiants educats en la pròpia llengua materna. El Departament de Relacions Interètniques va subvencionar la publicació de diversos llibres de text d'escoles secundàries en alemany, hongarès i serbi. S'ha abolit el requisit constitucional perquè l'educació es planifiqui només en romanès o en les llengües de circulació internacional, ampliant així la possibilitat de crear universitats privades que ensenyin exclusivament en llengües minoritàries. Hi ha dues universitats hongareses privades que van continuar funcionant adequadament."

3. 3 Drets lingüístics, Administració pública i forces policials

La nova Llei d'administració pública local núm. 215/2001 representa un gran èxit per a les minories nacionals a Romania. El principi bàsic és que els ciutadans que pertanyen a una minoria nacional que representi com a mínim el 20% del nombre d'habitants d'una unitat

¹⁶ El document està disponible en anglès a l'adreça <<http://www.edu.ro>> [consultada el 24 de maig de 2004].

territorial i administrativa gaudiran del dret a utilitzar la seva llengua materna en les seves relacions amb les autoritats de l'administració pública local, segons les condicions publicades a la Llei d'administració pública local, a la Convenció Marc per a la Protecció de les Minories Nacionals i en altres convencions i tractats internacionals dels quals Romania en forma part (Article 17). Això implica el reconeixement d'una llista de drets lingüístics establerts en les disposicions següents de la llei. En primer lloc, els ciutadans que pertanyen a una minoria nacional gaudeixen del dret a adreçar-se en la seva llengua materna a les autoritats de l'administració pública local i al personal especialitzat dels consells locals i provincials, ja sigui oralment o per escrit, i la resposta serà tant en romanès com en la seva llengua materna (Article 90 paràgraf 2). Com a conseqüència lògica, les persones que parlen i escriuen la llengua minoritària han de treballar en llocs de relacions públiques dins de l'Administració local (Article 90 paràgraf 3). De fet, podem trobar una disposició idèntica a l'Article 99 de la Llei núm. 188/1999 pel que fa a l'estatus dels funcionaris de l'estat, mentre que l'Article 26 de la mateixa llei prohibeix qualsevol tipus de discriminació entre els funcionaris de l'estat basant-se en criteris ètnics.

Els Articles 40 i 106 de la Llei d'administració pública local estipulen que a les unitats territorials i administratives on el percentatge de ciutadans que pertanyen a una minoria nacional sigui superior al 20% del nombre d'habitants, aquests gaudiran del dret a ser informats de l'ordre del dia de les sessions del consell local o provincial en la seva llengua materna. A més, en els consells locals o provincials en què els consellers que pertanyen a una minoria nacional representin com a mínim un terç del nombre total, la seva llengua materna també es podrà utilitzar en les sessions del consell. En aquests casos es garantirà la traducció al romanès per cortesia de l'alcalde. Tanmateix, en tots els casos, els documents de les sessions del consell es redactaran en romanès (Article 43, paràgraf 3). Per alta banda, l'Article 51 estipula que "(...) les decisions de caràcter normatiu també es faran públiques en la llengua materna de la minoria respectiva, mentre que les de caràcter individual es comunicaran en la llengua minoritària només si se sol·licita"

Segons aquesta mateixa condició (persones que pertanyen a una minoria nacional que representi com a mínim el 20% del nombre d'habitants) les autoritats locals garantiràn la inscripció dels noms de localitats, dels noms d'institucions públiques sota la seva autoritat i d'anuncis públics en la llengua minoritària respectiva (Article 90 paràgraf 4).

Per altra banda, el desembre de 2001, el Govern va emetre la Decisió núm. 1206/2001 pel que fa a l'adopció de les Directrius d'aplicació de les disposicions relacionades amb els drets dels ciutadans que pertanyen a una minoria nacional d'utilitzar la llengua materna en l'administració pública local, tal com estipula la Llei de l'administració pública local núm. 215/200. Aquesta regulació té una doble importància: detalla els drets lingüístics establerts a la Llei i té la funció de facilitar la implementació de les noves disposicions legals relacionades amb les minories nacionals. Pel que fa als detalls, l'article 9, per exemple, estipula que les cerimònies oficials organitzades per les autoritats de l'administració pública local se celebraran en romanès, la llengua oficial de l'Estat, però, a les unitats territorials i administratives en què els ciutadans que pertanyen a una minoria nacional representin com a mínim el 20% del nombre total d'habitants, també es podrà utilitzar la llengua de la minoria respectiva. Els casaments se celebraran en romanès. Si se sol·licita, el casament es pot celebrar en la llengua materna dels contraents, sempre que qui oficiï l'acte parli la llengua respectiva. Els documents i els certificats matrimonials es redactaran exclusivament en romanès. Pel que fa a la implementació, la Decisió del Govern especifica als Articles 11 i 12 quin aspecte ha de tenir la inscripció dels noms de les localitats i de les institucions públiques. La Llei també conté vint-i-tres annexes amb els noms de les localitats en llengües minoritàries on calen signes bilingües.

El Tribunal Constitucional va impugnar la Llei per les seves disposicions pel que fa als drets lingüístics de les minories, però es van rebutjar els càrrecs d'anticonstitucionalitat per infundats. A la Decisió núm. 112 de 9 d'abril de 2001, el Tribunal va mantenir que "cap de les disposicions esmentades declara que la llengua d'una minoria nacional és una llengua oficial". Al contrari, el paràgraf (3) de l'Art. 43 preveu que la llengua oficial de l'estat és el romanès, i esmenta l'Art. 13 de la Constitució. A més, el text dels articles subjectes a notificació declara expressament que, quan el percentatge de ciutadans que pertanyen a una minoria nacional excedeixi el 20% de la població total de la unitat territorial i administrativa rellevant, es garantirà l'ús de la llengua materna en les relacions amb les autoritats de l'administració pública local, així com en els documents públics, sense violar per aquest motiu l'estatus oficial de la llengua romanesa. (...) La Llei de l'administració pública local

simplement declara i enumera els detalls del compliment de les disposicions a l'Art. 10.2 de la Convenció Marc per a la Protecció de les Minories Nacionals que, segons els Art. 11.2 i 20.2 de la Constitució, es poden posar en pràctica directament.”

En l'Opinió referent a l'Informe Estatal Romanès pel que fa al Primer Cicle de Control, el Comitè Consultiu va proposar al Comitè de Ministres del Consell d'Europa de concloure que la Llei d'administració pública local adoptada recentment pel Parlament romanès podia acabar amb la incertesa legal que predominava en l'ús de les llengües minoritàries a l'hora de tractar amb les autoritats locals i recomanar a les autoritats romaneses que paressin prou atenció a la implementació d'aquesta Llei un cop hagués entrat en vigor. A l'Informe Ordinari de la Comissió Europea pel que fa al progrés de Romania cap a l'adhesió hi podem trobar una avaluació positiva semblant (novembre de 2003): “la llei que fa possible els signes bilingües a les localitats on les minories representen més del 20% de la població s'ha aplicat actualment en la immensa majoria dels casos. A les mateixes localitats, la implementació també s'ha iniciat amb el requisit legal que els oficials de policia parlin la llengua materna de la minoria respectiva.”

A Romania, durant la darrera dècada, les forces policials han experimentat un lent procés de reforma en passar d'un sistema repressiu a una força desmilitaritzada al servei dels ciutadans. Van desaparèixer els rangs militars però només amb aquesta mesura no n'hi va haver prou per millorar la comunicació entre la policia i la població o les relacions interètniques dins d'una comunitat mixta. La Llei núm. 360/2002 referent a l'estatus dels policies intenta omplir un buit entre les forces policials (formades tradicionalment per romanesos d'origen ètnic) i les persones que pertanyen a minories nacionals. L'Article 10 declara que totes les persones, independentment de la seva raça, nacionalitat, sexe, religió, riquesa o orígens socials, que compleixin les condicions legals generals que se'ls exigeix als treballadors públics, així com les condicions especials enumerades a la llei, tindran accés a la prova d'ingrés a les institucions educatives del Ministeri d'Interior, així com a un lloc de treball directe. A més, l'Article 79 estipula que a les unitats territorials i administratives on les persones que pertanyen a una minoria nacional representin més del 20% del total de la població, també es contractaran policies que parlin la llengua de la minoria respectiva.

3. 4 Drets lingüístics i mitjans de comunicació

La Llei Audiovisual núm. 504/2002 destaca que el Consell Audiovisual Nacional, com a aval dels interessos públics en l'àmbit de la difusió radiotelevisiva garantirà “la protecció de la cultura i la llengua romaneses, així com de les llengües i les cultures de les minories nacionals”; i prendrà mesures perquè “s'utilitzi correctament la llengua romanesa i les llengües de les minories nacionals.” L'Article 82 de la llei estipula que a les localitats en què una minoria nacional superi el 20%, els distribuïdors també garantirán els serveis de transmissió per als programes de retransmissió gratuïta en la llengua de la minoria respectiva. La televisió i la ràdio públiques a nivell nacional i local emeten programes en les llengües de les minories més nombroses (hongaresos, gitanos, alemanys, ucraïnesos, etc.). Segons la Decisió núm. 14/1999 del Consell Audiovisual Nacional, els programes de televisió en llengües que no siguin la romanesa s'han de traduir al romanès per mitjà de subtítols, doblatge o traducció simultània. L'única excepció a aquesta regla general són els vídeos musicals i els programes educatius d'aprenentatge de llengües estrangeres.

Segons l'informe Difusió en llengua minoritària i legislació a l'OSCE¹⁷, l'accés de les persones que pertanyen a minories nacionals a “emissions en les llengües pròpies més enllà de les fronteres no està restringit, i no hi ha restriccions pel que fa a llengües particulars. Els tractats bilaterals que Romania ha conclòs amb els seus veïns (Hongria, Ucraïna, Bulgària, Iugoslàvia) contenen disposicions que garanteixen a aquestes minories l'accés gratuït i il·limitat a les difusions radiotelevisives, a la premsa i a les xarxes electròniques en les seves llengües pròpies.”

¹⁷ Tarlach McGonagle, Bethany Davis Noll, Monroe Price, Minority-language broadcasting and legislation in OSCE, Institute for Information Law (IVIR), Universiteit van Amsterdam, Programme in Comparative Media Law and Policy (PCMLP), Centre for Socio-Legal Studies, Wolfson College, Oxford University, Study commissioned by the OSCE High Commissioner on National Minorities, April 2003. L'estudi està disponible *on-line* a l'adreça <<http://www.ivir.nl/publications/mcgonagle/minority-languages.pdf>> [consultada el 24 de maig de 2004].

Els mitjans de comunicació escrits i *on-line* són gratuïts però la manca de recursos propis fa que l'Estat subvencioni les publicacions de les petites minories. Aquesta situació significa que la vida dels mitjans de comunicació d'aquestes minories depèn dels recursos pressupostaris. L'Associació dels Mitjans de Comunicació de les Minories Nacionals és membre de la Convenció de l'organització de mitjans de comunicació a Romania així com l'Associació de Periodistes Hongaresos a Romania, que és el catalitzador dels mitjans de comunicació en llengua hongaresa. La major part de les estacions de ràdio i televisió regionals i de les publicacions diàries i setmanals en llengua hongaresa a Romania són privades.

4. La minoria d'ètnia gitana

La qüestió dels drets lingüístics de la minoria d'ètnia gitana mereix una atenció especial per la situació complexa i específica que està vivint aquesta minoria nacional. Es diu que en els darrers anys es van intensificar els esforços tant governamentals com no governamentals per millorar les condicions dels gitanos. Pel que fa a l'educació, el Ministeri d'Educació, Investigació i Joventut intenta construir un sistema capaç de formar futurs mestres que pertanyin al grup ètnic dels gitanos, implicar molt més la comunitat gitana en els programes educatius designats conjuntament amb ONG gitanes i adaptar més les seves estratègies als valors dels gitanos, a les seves tradicions i a les seves formes de vida. Des de 1999 es van crear càrrecs especials per als "inspectors de l'educació dels gitanos" com a part de cada Consell Educatiu Provincial. Tot i que els funcionaris no utilitzen la frase "acció afirmativa", hi ha places especials per als estudiants gitanos que han acabat el vuitè curs per ser admesos en instituts de batxillerat i de formació professional (l'any 2002 hi havia 1.350 places assignades a nens gitanos i l'any 2003 n'hi havia 3.000) així com places especials per a estudiants gitanos per ser admesos a les universitats (l'any 2002 hi havia 393 places i l'any 2003 n'hi havia 422 d'especials en 39 universitats). Els estudiants gitanos poden treballar al mateix temps com a mestres de llengua i d'història i tradició gitanes a les escoles, en classes amb estudiants gitanos. A petició dels pares, l'any acadèmic 2003-2004, una xifra de 15.708 alumnes gitanos matriculats en els nivells I-XIII es van beneficiar d'un pla d'estudis addicional (3-4 classes setmanals de llengua i literatura gitanes i una classe setmanal d'història i tradicions dels gitanos per als nivells VI i VII). Els Consells Educatius Provincials subvencionen unes 300 places de mestres de llengua i història gitana. Els joves gitanos han començat a ensenyar aquestes assignatures a més de 18.000 nens gitanos el setembre de 2003, a principis de l'any acadèmic. Val la pena destacar que, per primera vegada en el sistema educatiu romanès, al setembre de 2003 s'ha establert una classe amb ensenyament integral de la llengua de l'ètnia gitana a Măguri School – Lugoj, Timis County. L'elaboració de més materials educatius per als gitanos sembla ser una prioritat actualment: llibres elementals i llibres de text en llengua de l'ètnia gitana, romanesa – gitana i hongaresa – diccionaris en llengua de l'ètnia gitana.¹⁸

Però, tot i que les dades oficials semblen encoratjadores, no hauriem d'oblidar que els gitanos encara afronten greus problemes a l'hora de gaudir dels drets legítims en la vida quotidiana. El quid de la qüestió és que la situació dels gitanos ja representa una qüestió europea principal i per tal d'aconseguir resultats concrets les polítiques europees han de duplicar de manera més eficient les mesures nacionals.

5. Conclusions

L'experiència romanesa pel que fa als drets lingüístics de les minories nacionals es pot descriure, finalment, com a positiva. Fa deu anys, no hi havia disposicions legals sobre aquest assumpte, excepte el principi constitucional abstracte de preservació de la identitat lingüística. Actualment, les persones que pertanyen a una minoria nacional poden confiar en un marc legal específic per tal de defensar els seus drets lingüístics pel que fa a l'educació, l'Administració pública i els mitjans de comunicació. Per altra banda, s'observa que el grau amb què una minoria pot treure profit d'aquelles normes legals depèn, en certa mesura, de la seva mida. Un hongarès pot ser educat en la seva llengua materna des del jardí d'infants fins a la universitat mentre que una persona que pertany a una petita minoria només pot estudiar la seva llengua materna a les escoles on s'ensenyi en romanès, perquè no hi ha

¹⁸ Direccions estratègiques del Ministeri d'Educació, Investigació i Joventut pel que fa a l'educació dels gitanos entre 1998 i 2004. El document està disponible en anglès a l'adreça <<http://www.edu.ro>> [consultada el 24 de maig de 2004].

prou demanda per part dels pares i del personal docent per tal d'establir unitats educatives on s'ensenyi en la seva llengua materna. A més, els mitjans de comunicació en les llengües de les petites minories amb prou feines poden sobreviure sense el suport econòmic de l'Estat, de manera que no es poden permetre ser gaire crítiques amb les iniciatives governamentals. En el cas de la minoria gitana, es van fer progressos però és evident que calen mesures addicionals per donar cos a les estratègies governamentals que escrites fan molt bona impressió però que impressionen menys en la fase d'implementació.

Durant els darrers deu anys s'han portat a terme les reformes més importants en l'àmbit de les minories nacionals, inclosa la política lingüística, i no s'esperen grans canvis legislatius nous. No obstant això, es pot afirmar que hi ha tres qüestions que continuen en "l'agenda minoritària" i que esperen una decisió política: una llei marc pel que fa a les minories nacionals, la ratificació de la Carta Europea de les Llengües Minoritàries o Regionals i la creació d'una Universitat Estatal on s'ensenyi en llengua/gües minoritària/ries.

6. Bibliografia

W. Kymlicka and A. Patten (editors): *Language Rights and Political Theory*, Oxford University Press, 2003.

Sergiu Constantin: "The Hungarian Status Law on Hungarian Living In Neighboring Countries", in *European Yearbook of Minority Issues*, Volume 1, 2001/2.

Informes

Laszlo Murvai, Leman Ali, Christiane Cosmatu, Ivan Kovaci, Gheorghe Sarau, Filip Stanciu, Vierooslava Timar (editors): *The dimension of education for national minorities in Romania*, General Directorate for Education in the Languages of National Minorities and Access to Education of the Ministry of Education, Research and Youth, Bucharest, 2003.

Tarlach McGonagle, Bethany Davis Noll, Monroe Price: *Minority-language broadcasting and legislation in OSCE*, Institute for Information Law (IViR), Universiteit van Amsterdam, Programme in Comparative Media Law and Policy (PCMLP), Centre for Socio-Legal Studies, Wolfson College, Oxford University, Study commissioned by the OSCE High Commissioner on National Minorities, April 2003.

Gheorghe Sarau: *Ministry's of Education, Research and Youth strategic directions regarding Roma education between 1998 and 2004*. General Directorate for Education in the Languages of National Minorities and Access to Education of the Ministry of Education, Research and Youth, Bucharest, 2004.

European Commission Regular Report on Romania's progress towards accession (November 2003).

Opinion of the Advisory Committee on the Framework Convention for Protection of National Minorities on the Romanian State Report of First Monitoring Cycle, (10 January 2002).

Adreces d'interès a Internet

Minority Rights Information System (MIRIS database)
<<http://www.eurac.edu/miris>>

Ministry of Education, Research and Youth
Education in minority languages
<<http://www.edu.ro/mino.htm>>

Sergiu Constantin

Acadèmia Europea de Bolzano/Bozen
<<http://www.eurac.edu/index>>
sergiu.constantin@eurac.edu